

Hãy mở cửa ra cho trẻ em*

Nicolas Sarkozy

Lời Toà soạn

Trong dịp đầu năm học mới, Tổng thống Pháp Nicolas Sarkozy đã viết cho các nhà giáo dục trên toàn nước Pháp lá thư dài kêu gọi thay đổi về căn bản nền giáo dục phổ thông của nước Pháp.

ở Việt Nam, cải cách và đổi mới hệ thống giáo dục đất nước nhằm đáp ứng nhu cầu phát triển và hội nhập đang là nhu cầu cấp thiết hiện nay. Tạp chí Xã hội học trích in lá thư này để giới thiệu với bạn đọc nhằm gợi mở những suy nghĩ và thảo luận về chủ đề này trong giới nghiên cứu Khoa học xã hội nước ta. (Nguồn bài từ Báo Tuổi trẻ điện tử).

Tôi muốn nói về tương lai con em chúng ta. Tương lai này đang nằm trong tay của mỗi người trong số các bà và ông, những người chịu trách nhiệm giáo dục, hướng dẫn, bảo vệ trí óc và khả năng cảm nhận vẫn chưa thành hình hoàn chỉnh, chưa đạt độ chín, vẫn còn mỏng manh, dễ tổn thương...

Giúp cho sự thông minh, tính nhạy cảm nở hoa, tìm lấy con đường của mình, còn gì lớn lao và đẹp đẽ hơn? Nhưng cũng có gì khó khăn hơn? Luôn luôn có một sự lo sợ rằng chúng ta đã làm, kìm lại một tài năng, thắng lại một đả nhậy, quá xuề xòa hoặc quá nghiêm khắc, không hiểu trẻ em có chiều sâu nào bên trong con người của chúng, có thể chứng minh và làm được điều gì.

Giáo dục chính là tìm cách dung hòa giữa hai chuyển động ngược nhau: giúp trẻ tìm được tiếng nói riêng của mình và khắc sâu vào trí óc của chúng điều chúng ta tin là đúng, đẹp và thật...

Hãy phá bỏ khuôn mẫu

Từ lâu, giáo dục đã không thêm đếm xỉa đến cá tính của trẻ. Chúng ta bắt trẻ phải gò mình vào cung cách nhu nhược duy nhất: tất cả phải học cùng một điều, một lúc, theo một cách. Kiến thức lâu nay được đặt lên trên tất cả. Nền giáo dục đó từng có tầm vĩ đại của nó. Đòi hỏi và khuôn phép, nó hướng người ta tới tầm cao, bắt người ta phải vượt qua chính mình dù bản thân không muốn.

Tính đòi hỏi và khuôn phép của nền giáo dục từng được xem như yếu tố thăng tiến xã hội. Tuy vậy, rất nhiều trẻ phải đau khổ chịu đựng và thấy mình bị loại trừ khỏi những lợi ích của nó. Không phải vì trẻ kém tài, cũng không phải chúng không có khả năng học và hiểu mà vì độ cảm nhận, trí thông minh, tính cách của chúng cảm thấy rất khó ở trong cái khuôn khổ duy nhất mà chúng ta muốn áp đặt cho tất cả.

Như một cách phản ứng, từ vài thập niên qua, cá tính của trẻ mới được đưa vào làm trung tâm của nền giáo dục thay vì là kiến thức.

... Chúng ta muốn con em mình trở thành người như thế nào? Những phụ nữ và những người đàn ông tự do, tò mò trước những gì cao đẹp và to lớn, có trái tim và trí tuệ, có khả năng yêu thương, tự mình suy nghĩ, đến với những người khác, cởi mở, có khả năng tìm được công việc nuôi sống mình.

* Tựa bài và các tựa nhỏ trong bài do *Tuổi Trẻ* đặt.

Vai trò của chúng ta không phải giúp trẻ em mãi là trẻ em, cũng chẳng phải giúp chúng trở thành những đứa trẻ lớn xác mà là giúp chúng trưởng thành, trở thành những công dân. Tất cả chúng ta đều là những nhà giáo dục.

Hãy khai phá tiềm năng

Giáo dục là việc khó khăn, thường cần phải bắt đầu lại để có thể đạt tới mục tiêu. Đừng bao giờ thất vọng. Đừng sợ phải thúc ép. Trong mỗi đứa trẻ có một khả năng tiềm tàng chỉ chờ được khai phá. Mỗi đứa trẻ có một trí thông minh riêng chỉ chờ được phát triển. Phải tìm cho ra. Phải hiểu chúng. Trong chuyện trồng người, không riêng gì trẻ bị đòi hỏi mà nhà giáo dục cũng phải tự thấy thái độ đó với bản thân mình.

Mục tiêu là đừng bằng lòng với những giới hạn tối thiểu mà chúng ta đặt ra từ trước. Cũng không nên nhấn chìm trẻ trong biển kiến thức để rồi chúng không giỏi bất cứ môn gì. Mục tiêu là đem đến cho mỗi đứa trẻ tối đa tri thức mà chúng có thể tiếp nhận bằng cách thúc đẩy sở thích học hỏi, óc tò mò, tinh thần cởi mở, ý niệm về nỗ lực. Sự tự tin chính là xung lực chính của nền giáo dục này.

Ta không giáo dục trẻ theo kiểu làm cho chúng tin rằng cuộc đời này chỉ là một trò chơi hoặc mọi kiến thức của nhân loại đã được bày lên mạng nên chẳng cần học nữa. Công nghệ thông tin phải là trọng tâm của đường hướng giáo dục trong thế kỷ 21. Nhưng không vì thế mà quên đi mối quan hệ con người giữa nhà giáo dục và trẻ phải là chính yếu và giáo dục phải gieo vào trẻ sở thích nỗ lực, giúp chúng như được tưởng thưởng với niềm vui học hỏi sau một quá trình dài suy tư.

Hãy truyền đạt nền văn hóa tổng quát

Hãy mở cửa cho trẻ ra toàn cầu, với sự đối thoại của các nền văn hóa. Đó không phải là sự chối từ bản sắc mà là sự hoàn chỉnh.

Lần đầu tiên trong lịch sử, trẻ em được biết rất nhiều điều mà cha mẹ chúng không được biết. Nhưng phải cấu trúc phần kiến thức đó theo văn hóa, làm sáng tỏ nó bằng sự thông thái và trí thông minh bao đời của nhân loại.

Tôi mong trẻ sẽ học các ngôn ngữ thông qua văn học, kịch nghệ, thi ca, triết học và khoa học. Nếu như hiện nay nhiều thiếu niên không diễn đạt được điều mình cảm nhận, nhiều thanh niên không bộc lộ được cảm xúc, chia sẻ tình cảm, không tìm được những từ về tình yêu và cả sự đau đớn mà chỉ còn cách tự bộc lộ qua những hành động hung tàn, đó có lẽ vì họ đã không được tạo điều kiện tìm hiểu văn thơ, cũng như bất kỳ hình thái nghệ thuật nào khác biết thể hiện con người trong những cung bậc cảm động nhất, thống thiết nhất, bi tráng nhất.

Trong thời đại của video, điện thoại di động, Internet, của sự thông tin liên lạc tức thì, lớp trẻ càng cần đến một nền văn hóa tổng quát. Chúng càng cần hơn khả năng phân tích, tư duy phản biện, các tiêu chí. Thế giới càng sản sinh nhiều kiến thức, nhiều thông tin, nhiều sản phẩm kỹ thuật thì càng cần nền tảng văn hóa cho những ai muốn được tự tại, muốn được tự quyết số phận mình.

Hãy đập bỏ kiểu dạy dỗ máy móc

Chúng ta thường phê bình kiểu học thuộc lòng nhưng vốn cũng rất hữu ích trong việc luyện trí nhớ. Nhưng nền văn hóa thật sự đòi hỏi nhiều điều hơn là chỉ biết trả bài. Nó chỉ có thể bắt rễ sâu khi nào ý thức, trí thông minh, sự tò mò được đánh thức. Phải dạy trẻ biết đặt câu hỏi, suy nghĩ, tách mình ra, phản ứng, nghi ngờ, tự mình tìm tòi và phát hiện thực tế, những điều cần cho cả cuộc đời chúng sau này.

Nền giáo dục của chúng ta cần bớt thụ động, công thức, máy móc. Cũng phải giảm bớt những lý thuyết và tư tưởng khó hiểu vì nhiều trẻ khi đụng phải những nội dung này đã thấy “dội”, không muốn tiếp thu nữa. Phải dành nhiều chỗ hơn cho quan sát, thí nghiệm, giao tế và ứng dụng.

Để sự hiểu biết trở nên sinh động và cụ thể hơn, cần phải mở thế giới giáo dục ra với những thế giới khác như thế giới văn hóa, nghệ thuật, nghiên cứu, kỹ thuật, và dĩ nhiên, thế giới của các công ty mà đa số con em chúng ta ngày sau sẽ làm việc ở đó.

Con em chúng ta phải được gặp gỡ các nhà văn, nghệ sĩ, nhà nghiên cứu, nghệ nhân, kỹ sư, doanh nhân để nghe những người này chia sẻ tình yêu dành cho cái đẹp, sự thật, sự tìm tòi phát hiện và sáng tạo. Phải lập ra mối dây liên kết giữa các viện văn hóa, trung tâm nghiên cứu, thế giới xuất bản, doanh nghiệp, trường trung học, đại học...

Không nên nhốt trẻ trong lớp. Phải cho chúng đi xem hát, thăm bảo tàng, đến thư viện, phòng thí nghiệm, công xưởng từ thật sớm. Chúng phải được đối mặt với những vẻ đẹp của thiên nhiên và bắt tay vào khám phá những bí ẩn của nó từ thật sớm. Chính trong những vạt rừng, cánh đồng, núi non và bãi biển mà những bài học về vật lý, địa chất, sinh vật, địa lý, lịch sử, cả thơ văn mới được hiện hiện rõ nhất.

Con em chúng ta không phải rồi ai cũng sẽ trở thành nhạc sĩ, nhà thơ, nhà khoa học, kỹ sư hay nghệ nhân. Nhưng với đứa trẻ sẽ không bao giờ trở thành nhạc sĩ cũng không nên chối bỏ nhiệm vụ truyền cho nó sở thích về âm nhạc...

Lợi ích của trẻ phải được đặt lên trên hết. Sự tin cậy, hợp tác, trao đổi và tinh thần trách nhiệm phải là chủ đạo.

Thủy Tùng – Nguyễn Quân *trích dịch*